

11. Crkva kroz povijest

11.1 Uvod

Vjera je zauzimala središnje mjesto u životu ljudi ovoga kraja. Ona je pratila i uzvisivala svaki veći čin u ljudskom životu, od rođenja i krštenja do smrti i pokopa, te je nudila nadu u spasenje. Ostavila je dubok trag u povijesti ovoga naroda. Bila je s njim u najtežim trenucima, duhovno mu pomažući u očuvanju nacionalnog identiteta. Povijest crkve složena je poput povijesti našega naroda. Ne osvrnuti se na taj segment učinilo bi ovu knjigu zasigurno siromašnjom. Crkva okuplja svoje vjernike i građane u svim prilikama našega života, i radosnim i žalosnim. Ona na neki način simbolizira ključ za razumijevanje povijesti svakog pojedinca i samog mjesta, govori nam tko smo, koje je naše dostojanstvo, naš poziv, naš smisao i naš cilj.

I kako je sve počelo?

Kršćanstvo je na područje Like došlo prije Hrvata i to s Rimljanima koji su svoja uporišta gradili uz trgovačke putove. Nepostojanje biskupija na ovom području u Rimsko doba dokazuje da je zasigurno samo manji broj stanovnika prakticirao kršćansku vjeru, dok su japodski starosjedioci ostali vjerni svojim starim bogovima i tradiciji.

U novu domovinu Hrvati dolaze kao pogani s vjerom u mnoštvo bogova i u moć prirodnih sila- religije koju su baštinili na izvorima indoeuropske civilizacije. Početak pokršćavanja započelo je nedugo nakon doseljavanja - početkom 7. st (610.-641.). Katolička vjera počela se najprije širiti među Hrvatima iz bizantskih gradova na Jadranu, iz Rima, ali i posredstvom misionara iz franačkih središta, posebice iz Akvileje. Pod utjecajem rimskih starosjedilaca, pa onda **pape Ivana IV. Dalmatinca** i bizantskog **cara Heraklija**, koji je doveo svećenike iz Rima, Hrvati su počeli primati kršćanstvo. Proces pokršćavanja trajao je nekoliko stoljeća. Običan puk teško se odvajao od starih religijskih tradicija. Stanovništvo ovoga kraja prešlo je na kršćanstvo tijekom drugog pokršćavanja, između 867.-886. pa možda i u desetom stoljeću.

Stajnička župna crkva Sv. Nikole prije Drugog svjetskog rata

Poganski Avari, koji su prodrli na ovaj prostor, nesumnjivo su ognjem i mačem zatirali sve što su ovdje zatekli, pa time i kršćanstvo. (*Tomljenović, str. 106*)

Postoji jedan zanimljiv događaj iz vremena pokršćavanja. **Papa sv. Agaton** (678. - 681.) sklopio je s Hrvatima mirovni ugovor, kojim je hrvatski narod obećao da neće nikada napadati druge narode. **Car Porfirogenet** sačuvao je tekst tog ugovora koji u jednom dijelu glasi: «**Hrvati poslije krštenja sastaviše vlastoručni ugovor te se tvrdom i nepokolebljivom vjerom zakleše sv. Petru, da nikada neće provaljivati u tuđe zemlje niti ondje ratovati, već da će radije živjeti u miru sa svima, koji to budu htjeli. A od Pape su za to dobili molitvu (obećanje), da će se za njih boriti i na pomoć im biti Bog Hrvata, kadgod drugi narodi provale u hrvatsku zemlju i ratom ih uznemire, a Petar, učenik Kristov, obdarit će ih pobjedom**» Nažalost, naš će narod protiv svoje volje u nadolazećim stoljećima često kršiti ovaj ugovor. Ratovati će za tuđe interese širom Europe i plaćati veliki danak u svojoj krvi. (*Draganović-Buturac*)

Vrlo važan vjerski događaj jest dolazak na ove prostore učenika **sv. Ćirila i Metoda** iz Moravske. Oni šire kršćanski nauk na narodnom jeziku i ujedno prosvjećuju narod. U bogoslužju se, prema njihovom nauku, upotrebljava isključivo hrvatski jezik (tada crkvenoslavenski). Iako je Rimska crkva zabranila taj nauk, a hrvatski kraljevi tu odluku u načelu podržali, u mnogim dijelovima Hrvatske, poglavito u gorskim, primorskim i sjevernodalmatinskim područjima, sve ostaje po starom. Svećenici koji se pridržavaju nauka Ćirila i Metoda zovu se *popovi glagoljaši*. Oni ne drže mnogo do stega koju im nameće Rimska crkva, već žive kao obiteljski ljudi. U **9. stoljeću** kod nas se javlja glagoljičko pismo za koje se općenito smatra da je djelo s. Ćirila i Metoda, međutim, postoje indicije da je ono postojalo i prije njihovog dolaska. Ovime će glagoljica postati prvim našim nacionalnim pismom.

Crkva je u srednjem vijeku bila nositelj kulturnog stvaralaštva. Ličko je područje bilo jedno od žarišta hrvatske srednjovjekovne kulture, napose glagoljske. Iako teorija da je u **Kosinju** tiskana prva naša knjiga- *Misal iz 1483* - nije potvrđena, ipak ostaje činjenica da je ovaj kraj, ne samo upotrebljavao glagoljicu u crkvenoj i svakidašnjoj uporabi, nego ju je i širio i na okolna područja. Poznato je da je **papa Inocent IV.** odobrio **1248.** senjskom biskupu Filipu uporabu glagoljice u crkvenoj službi, pa je **Senj** postao jedno od glagoljskih rasadišta. Drugo važno crkveno i kulturno središte ovoga prostora bio je **Modruš**. Prema tome, brinjsko se područje nalazilo između bisera srednjovjekovne hrvatske kulture i crkvenosti, što će utjecati na njegovu važnost i daljnji razvoj. (*Runje*.)

Godine **1054.** uslijedio je crkveni raskol kršćanske zajednice koja se podijelila na zapadnu-katoličku sa sjedištem u Rimu, i na istočnu-pravoslavnu sa sjedištem u Carigradu. U početku se naši biskupi dijelom priklanjaju Rimu a dijelom Carigradu. No, kasnije će prevladati katoličanstvo i hrvatski će se narod u cijelosti naći u okrilju katoličke crkve.

U srednjem su vijeku svećenici - osim svoje temeljne crkvene djelatnosti - službeno vodili i bilježničke poslove, jednom riječju bili su kulturni i javni djelatnici u najširem smislu te riječi. Nažalost, na našem području nisu o tome otkriveni pisani dokumenti. Međutim, iz dalmatinskih arhiva doznajemo da su pojedini svećenici podrijetlom iz našeg područja vodili te poslove u susjednoj Dalmaciji i Primorju. Na Rabu plemić Ivan Dominis Damjanov imenuje **16. ožujka 1497.** javnim bilježnikom **Ivana Frančića, Jakovljeva**, svećenika iz Brinja, «*dobrog poznavatelja hrvatskog jezika*». Na Ugljanu se još uvijek čuva kalež don Frančića na kojem je graviran natpis: “*Santa Maria ora pro... Hunc calicem fecit fieri dominus Johannes Frančić plebanus sancti Stefanfani nec non vicarius Brigniensis. Anno domini M.CCCCXV*”. Prije njega tu zatječemo također jednog Brinjaka - **don Peru Jakovčić**. (*Runje*)

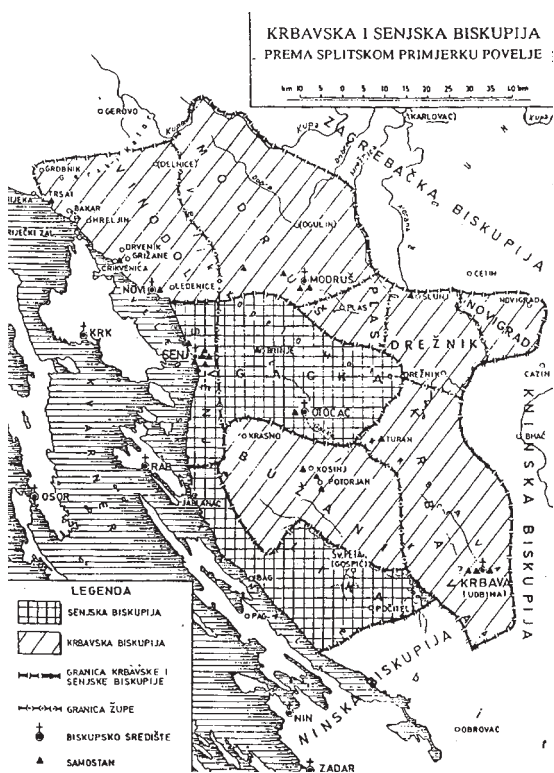
11.2. Razvoj biskupija

Crkvena organizacija pretrpjela je na ovim prostorima brojne promjene. Pod izuzetnim vanjskim pritiskom mijenjala se organizacija crkve. Najveće promjene doživjela je organizacija biskupija. Da bi mogli pratiti svu silinu dinamičnih povijesnih zbivanja na ovom području, potrebno je cjelovito sagledati razvoj crkvenog ustroja kroz povijest i njegove uzroke.

Kakva je bila organizacija biskupija u srednjem vijeku na ovom i širem području?

Stalni politički sukobi i razmirice između tadašnjih centara moći snažno su utjecali na crkvenu organizaciju. Svaka je tadašnja država nastojala da u interesu vlastitog prestiža i stabilnosti dobije adekvatnu autonomnu crkvenu organizaciju. To je posebno vrijedilo u srednjem vijeku, zbog čega je Hrvatska imala svoj poseban razvoj. U početku je Crkva u Hrvata bila podvrgnuta crkvenopravnoj nadležnosti akvilejskog patrijarha. U vrijeme **kneza Branimira (879-892)** kneževina Hrvatska postala je priznati međunarodni subjekt, te se pojavila potreba za uspostavom jedinstvenog crkvenog ustrojstva na području države. Ninski **biskup Teodozije** uz Branimirovu potporu nastojao je dobiti nadbiskupsku stolicu. To mu je uspjelo nakon što je postao splitski nadbiskup. Zbog toga će doći do borbe za primat između splitskog, zadarskog i ninskog biskupa. Nažalost, uslijed određenih povijesnih okolnosti dolazi do prevlasti splitskog biskupa. To će za posljedicu imati ukidanje stare ninske biskupije. Da je **Grgur Ninski** uspio u ovoj borbi zacijelo bi povijest hrvatske države u 10. stoljeću bila blistavija, a konsolidacija državne i crkvene vlasti imala bi vjerojatno pozitivan utjecaj u narednim stoljećima. Nakon ovih događaja splitski je nadbiskup nadležan za cijelo područje tadašnje Hrvatske, osim onih područja koja su već bila uključena u neku od starih hrvatskih biskupija. U to su vrijeme **Senj, Brinje i Gacka** bili pod **krčkim biskupom**, gdje će ostati sve do osnivanja **Senjske biskupije**.

Pojavom Mlečana u Dalmaciji **1154.** godine dolazi do okupacije dijela do tada homogenog hrvatskog prostora, zbog čega Mlečani osnivaju svoju **zadarsku nadbiskupiju**. Venecija nije htjela da na području pod njezinom vlašću jurisdikciju obavlja strani, hrvatski metropolit. Splitski nadbiskup nakon ovih promjena traži za sebe pravo na gorske župe: Krbavu, Bužane, Plase (Plaški), Vinodol, Modruši Novigrad. To mu hrvatsko-ugarski kralj **Stjepan III.** potvrđuje svojom poveljom iz **1163.** godine. (*M. Bogović, Ustrojstvo države...*) **To su ujedno i prva saznanja o organiziranom vjerskom životu na području današnje Like!**

Karta biskupija prema splitskom primjerku povelje

Krbavska biskupija

Međutim, i ovo će stanje potrajati vrlo kratko. Na pokrajinskom saboru u Splitu **1185.** godine unutar splitske nadbiskupije osniva se **Krbavska biskupija** koja je pokrivala znatan dio današnje južne Like (Krbava), kao i dio današnje Bosne i Primorja. Njezino je područje obuhvaćalo srednjovjekovne župe Krbavu, Bužane, Novigrad (današnje Todorovo u Bosni), Drežnik, Plas (Plaški), Modruši Vinodol. Ovo stanje održalo se sve do 15. stoljeća. Zbog turske opasnosti godine **1460.** preneseno je sjedište biskupije u Modruš. Kada su **1493.** Turci spalili i opustošili okolicu Modruša -bez utvrde - biskup se seli u Novi Vinodolski.

Senjska biskupija

Postavlja se pitanje zašto u splitskoj povelji o osnutku *krbavske biskupije* nema nigdje Senja, **Brinja**, Gacke i Like? Iz prostog razloga što na ovom području već postoji samostalna **Senjska biskupija**. Ona je vjerojatno osnovana na samom rubu zakonitosti. U času kada je ovaj prostor odvojen od prijašnje krčke biskupije, Senj je tada bio razvijeno gospodarsko, upravno i kulturno središte s uređenom civilnom i crkvenom upravom i sa dosta jakim zaledem činio jednu zasebnu prostornu i upravnu cjelinu. Nije zbog stoga želio biti u nekoj drugoj biskupiji, nego je izabrao samostalan put. Senj je najstarije biskupsko sjedište na ovim prostorima. Ondje se biskup spominje već početkom 5. stoljeća (*Bogović, Organizacija...*). To svakako potvrđuje sačuvano pismo **pape Inocenta I. (402-417)** senjskom biskupu Laurenciju. Bilo je pitanje nije li tu riječ možda o nekoj drugoj biskupiji sličnoga imena, kao Segni i Siena u Italiji, ali tamo ne postoje nikakvi podaci o biskupu Laurenciju. Nakon toga Senjska biskupija ne spominje se sve do **1169.** godine. Fizički odvojeni visokim planinskim vijencima od okolnih područja oduvijek su **Senj i Gacka s Brinjem** činili jednu prirodnu i gospodarsku cjelinu. Senj je bio vrlo važan izlaz na more, a preko zaleda išle su vitalne prometnice prema unutrašnjosti. Time je ova prostorna cjelina mogla zasebno opstati bez utjecaja udaljenih centara moći. Brinjsko područje od samog će osnutka senjske biskupije biti u njezinom sastavu, s kraćim izuzetkom između **1460. i 1534.** kada je postojala samostalna **Otočka biskupija**.

Od druge polovine **16.** stoljeća - nakon dolaska Turaka i okupacije Like i Krbave - senjski biskup upravlja je i Modruškom ili Krbavskom biskupijom. Tridesetih godina **17.** stoljeća Modruška ili Krbavska biskupija sjedinjena je sa Senjskom. Tako će biti sve do **1969.** kada je došlo do ujedinjenja Riječke i Senjske biskupije u jedinstvenu Riječko-senjsku nadbiskupiju. Time je Senjska biskupija zadržala svoj povijesni kontinuitet. Ukinuta je Modruška ili Krbavska biskupija, a njezino je područje uključeno u novoosnovanu **Riječko-senjsku nadbiskupiju**. Dana **25. svibnja 2000.** god. papa Ivan Pavao II. izdao je svečano pismo (bulu) kojom dosadašnju Riječko-senjsku nadbiskupiju dijeli na dvije crkvene jedinice: Riječku nadbiskupiju i **Gospićko-senjsku biskupiju**.

Otočka biskupija

Zbog turske opasnosti dolazi do prelaska sjedišta Krbavske biskupije iz Udbine na Modruš. U to vrlo složeno vrijeme jača uloga Frankopana na gackom i brinjskom području. Da bi osnažio crkvenu ali i upravnu i vojnu organizaciju, papa **Pio II.** na molbu **Sigismunda Frankopana 1460.** godine osniva posebnu biskupiju sa sjedištem u Otočcu. Sigismund je smatrao da po pravu patronata može imenovati biskupa i kaptol, što je i učinio, a papa se s učinjenim i složio.

Međutim, situacija se razvijala suprotno fran-
kopanskim očekivanjima. Padom njihove
moći nakon **1534.** ovu biskupiju više ne
nalazimo u pisanim dokumentima. Zasi-
gurno je opet spojena sa senjskom biskupijom.

11.3. Razvoj župa na Brinjskom području

Brinjske župe u srednjem vijeku

Brinjsko je područje u srednjem vijeku
relativno dobro naseljeno. O tome detalj-
nije pogledati "Brinje u srednjem vijeku".
U Brinju i okolini nalazimo u to vrijeme,
osobito u prvoj polovini **15. stoljeća** više
crkava i kapela. Pored samostanske crkve
Sv. Marije, u Brinju je postojala i crkva. sv.
Fabijana i Sebastijana s kasnoromaničkim
oznakama, te gotička crkva Presvetog
Trojstva u frankopanskoj tvrđavi. Crkva sv.
Stjepana Prvomučenika u Holjevcu slovila kao
župna. Ispod Humca je bila kapela sv. Vida a u neposrednoj blizini i crkva sv. Apolonije, a u
Letincu u to vrijeme nalazimo crkvu sv. Duha. U okolini Brinja jošu poznate crkve iz tog
vremena, u Tuževiću, Vodoteču, Lučanima, Drenovu, Melnicama i Dubravama.

I na Stajničko-jezeranskom području crkva je vrlo stara. Tome je zasigurno razlog
postojanje jače naseljenosti zbog bogatih vodotoka i pašnjaka. Prvi puta u pisanim
dokumentima spominje se **1476.** u **Jezeranama** župna crkva **Sv. Marije - eclessia Sanctae
Mariae in Jeserin** i crkva **sv. Martina u Obrovu** (?) Da li je to Stajnica? (*M. Sladović, D.
Farlati, Đ. Šurmin*). Godine **1499.** u crkvi "v Jezerah" je pop Grdin "plebanuš" (*Đ. Šurmin*).

Crkva u Jezeranama prije Drugog svjetskog rata

Gospičko-senjska biskupija danas

Nestala je pisanih tra-
gova ali i materijalnih osta-
taka te crkve. Prema mišlje-
nju arheologa današnja
kapelica **Sv. Petra** potječe
iz srednjeg vijeka, međutim
u vojnim katastarskim kar-
tama iz **1780.** nje tamo ne-
ma! Da li se u to vrijeme na-
lazi u ruševnom stanju, te je
kasnije obnovljena - teško je
utvrditi. Turska su pusto-
šenja uništila sve tragove i
prekinule kontinuitet broj-
nih srednjovjekovnih nase-
lja na ovim područjima.

11.4. Pojava crkvenih redova na Brinjskom području

Augustinci, dominikanci i franjevci

U srednjem vijeku na širem brinjskom području djelovalo je nekoliko crkvenih redova. U Brinju se, prema pisanim dokumentima, najprije pojavio red augustinaca. Oni su imali samostan negdje u blizini današnje župne crkve. Prvi njegov spomen nalazimo u pisanom dokumentu od **1. kolovoza 1388.** Toga dana održano je u samostanu sudište u vezi parnice između zagrebačkog kaptola i krbavskog biskupa. Sudište je održano "u samostanu Sv. Marije reda pustinjaka Sv. Augustina". Spominju se redovnici *Toma, prior Petar de Lunako, Nikola de Jumlavić i Matija de Viliko.* Samostan spada među frankopanske fondacije (zadužbine). Budući da nemamo mnogo podataka o augustinskom samostanu u Brinju, moglo bi se zaključiti da nije bio duga vijeka. Da li je nestao **1537/38.** godine kad su Frankopani izgubili Brinje, ili je to bilo kasnije, teško je zaključiti.

O franjevcima također postoji vrlo malo podataka. U raspoloživoj arhivskoj građi sačuvano je pismo pape Pija II datirano **17. svibnja 1463.** u kojem stoji da je **Martin Frankopan** od najviših crkvenih vlasti zatražio dopuštenje za podizanje franjevačkog samostana na Trsatu i u **Brinju.** Papa je to dopustio određivši «*da u te samostane treba postaviti takve franjevce koji će se odlikovati revnošću i s kojima će biti zadovoljan Martin Frankopan*» (F. E. Hoško). Naime, nakon pada Bosne dolazi do teških prilika u djelovanju crkve. Franjevci su pozivali narod na otpor, što je bilo suprotno volji turskih vlastodržaca. Da bi mogli i dalje djelovati, tadašnja Bosanska vikarija podijeljena je na dva dijela - dio pod Turcima i dio pod ugarsko-hrvatskim kraljem. To se dogodilo **1514.** godine.

Godine **1489.** u jednoj darovnici spominje se "*fratar Petar, priur Svete Marije z Brin kupno s ostalimi fratri*" (Šurmin, str. 335). Oni se spominju i **1506.** godine, a **1509.** i dominikanci, koji su vjerojatno koristili prostore augustinskog samostana. (Bogović, Zvona) Nakon što su Turci **1527.** godine osvojili Krbavu i razorili Modruš, franjevačka provincija Bosna-Hrvatska doživjela je svoj kraj. Njezini članovi napuštaju većinu samostana osim trsatskog i senjskog.

Također je zabilježeno **1515.** godine da je brinjski župnik naručio dragocjeni kalež, koji će **biskup Kožičić** skloniti na sigurnije mjesto, a poslije će ga, zbog njegove velike vrijednosti, ponijeti sobom u Zadar, gdje se i danas čuva. (Bogović, Zvona) Da li danas postoji interes da se nakon nekoliko stoljeća vrati na brinjsko područje?

Pavlinski red

Pavlinskom redu pokloniti ćemo ovom prilikom nešto više pozornosti. Naime, postoji pretpostavka da je stajnička župa nakon napuštanja samostana "*Sv. Nikole na Gvozdi*" (današnjoj Kapeli) dobila ime po tom svecu-zaštitniku, kao spomen na taj modruški samostan. Samostan je prestao djelovati **1786.** godine a stajnička je župa osnovana **1789.** godine, što potvrđuje veliku vjerojatnost ove pretpostavke. No, krenimo redom...

Crkveni red pavlina imao je na području krbavsko-modruške i senjske biskupije izrazito važnu ulogu: "*bili su stup crkvenoga, kulturnoga i gospodarskog života ovih krajeva*". Jedan od tri njihova temeljna zavjeta bilo je siromaštvo. Redovnik se obvezuje da osobno neće ništa posjedovati, ali zajednica (samostani) može imati određena dobra.

Centralni pavlinski samostan hrvatsko-istarskog pavlinskog područja bio je samostan sv. Nikole na Gvozdu, blizu Modruša, u zaselku Gornji Keseri, uz staru cestu Jezerane-Modruš. Naime, današnji naziv "Kapela" nastao je u 18. stoljeću kada je obnovljen samostan. Prije se to gorsko područje jednostavno zvalo "Gvozd" (šuma).

Iz povijesnih dokumenata nije jasno kada je i kako nastao. Stručna i sustavna arheološka istraživanja nisu provedena, tako da nije moguće sagledati starosti ovoga objekta i njegovu veličinu kroz povijest. Najvjerojatnije je utemeljen u prvoj polovini 14. stoljeća. Postoji pretpostavka da je samostan zadužbina kneza Ivana Frankopana koji ga je posvetio svom sinu jedincu- Nikoli. (*M. Bolonić*)

Današnje ruševine pokazuju da je bio velik. Smatra se da je u najboljim vremenima u njemu živjelo i do 80 redovnika. Međutim, ovaj broj je vjerojatno preuveličan, jer Lepoglava, koja je ipak najveći i najpoznatiji samostan pavlina, nije imala više od 62 redovnika. Vjerojatno je točno da je samostan imao oko 30 redovnika. Svoj najveći procvat samostan doživljava u vrijeme vikara Stanislava iz Poljske, kojega dokumenti spominju između **1444. i 1475.**

Nakon krbavskog poraza i prodora Turaka samostan zapada u tešku situaciju. Tijekom jednog turskog prodora u **16. st.** on je napušten, porušen i zarastao u vegetaciji, ali nije poznato kako i kada se to dogodilo. Većina povjesničara smatra da se to dogodilo za najintenzivnijih turskih provala oko **1530.** godine.

Iako je dugo ostao u ruševinama, uspomena na njega nije iščezla. Čim su se prilike na ovom području stabilizirale nakon **Karlovačkog mira 1699.**, dolazi do pokušaja njegove obnove. Pothvata se prihvatio jedan pobožni franjevački trećoredac **Andrija Matijašić**, koji je došao na Gvozd **1705.** godine. Na ruševinama uređuje skromni boravak i podiže *kapelu Sv. Nikole*, koja je završena **1708.** godine. Ovdje borave samo tri redovnika. Na takvom mjestu samostan je značio veliku zaštitu putnicima od razbojnika i od nevremena.

God. **1786.** car Josip II ukida pavlinski red i od tada samostan postaje ruševina. Jedno njegovo zvono dospjelo je na toranj crkve u **Križpolju.**

Ovim smo putem htjeli oživjeti uspomenu na ovaj, za našu brinjsku povijest izuzetno značajan sakralni objekt i crkveni red.

11.5. Stanje crkvenosti za vrijeme i poslije turske opasnosti

Nakon turskih prodora i osvajanja Like i Krbave (1527), stanovništvo brinjskog i otočkog kraja jako se prorijedilo. U brinjskom je ipak ostalo nešto ratarskog stanovništva koje nije bilo vojničkom službom vezano uz obranu brinjske tvrđave tako da je sačuvan i govorni kontinuitet, čakavština, koja se u ostalim krajevima povlačila zajedno s povlačenjem starosjedilaca. Od brojnih župa koje su u srednjem vijeku postojale u Gackoj, preostale su samo brinjska i otočka, ali su i one doživjele svoju kataklizmu, obzirom na crkvene sadržaje koje su do tada imale. Tim će župama upravljati vojni svećenici, bez čvršće povezanosti s biskupskim središtem, tako da se za senjsku biskupiju može reći da je u drugoj polovini 16. i u prvoj polovini 17. stoljeća bila u granicama senjske župe. (*Bogović, Zvona*) Stanje crkvenosti na ovom području možemo pratiti iz izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim.

U svom izvješću biskup **Markantun de Dominis 1602.** ne spominje brinjsku i otočku župu. One se spominju tek **1615.** kada **biskup Vicenz Martena** navodi da se senjska biskupija sastoji od tri župe: Senj, **Brinje** i Otočac. Na cijelom tom području živi samo 4.000 stanovnika,

60 svećenika, sedam podđakona i đakona i 20 klerika. Samo trojica od njih znaju nešto latinski. Spominje da zbog opasnosti u Brinju i Otočcu nije bio, i da nedostaje kvalitetnih svećenika i crkvenih objekata.

Biskup Petar Marijani u svom izvješću **1654.** navodi da svećenici žive u vrlo teškim uvjetima i dijele opće siromaštvo sa ostalim pukom. Da bi preživjeli bave se poljoprivredom i stočarstvom.

Iz izvješća biskupa **Hijacinta Dimitrija** iz **1684.** godine, dakle u vrijeme slabljenja turske sile, pojavljuju se na ovom području nove župe: Brlog i Sv. Juraj. Međutim, one neće dugo preživjeti, pa će ubrzo opet postati kapelanije. Čitava biskupija u to vrijeme ima svega oko 3.000 vjernika, od čega polovica otpada na Senj! Za primijetiti je da broj stanovnika stalno opada u odnosu na 1615. godinu. Crkva i kanonici i nadalje su vrlo siromašni. Župa Brinje ima župnika i kapelana. U Brlogu je drvena crkva kojom se zajedno služe katolici i pravoslavci.

Iz Brinja će poslije **1689.** biti potpomognut rast pojedinih katoličkih zajednica u okolici, najprije u Jezeranama i **Stajnici**, a poslije u Križpolju, Lipicama i Letincu.

Dolaskom novih naseljenika na Stajničko polje i prestankom turske opasnosti počinju se krajem 17. stoljeća na brinjskom području graditi vjerski objekti i obnavljati vjerski život. Iz izvješća **biskupa Sebastijana Glavinića** iz **1695.** na području Senjske biskupije postoje tri župe: Sv. Juraj, Otočac i **Brinje**, ali se već tada pojavljuju filijale (kapelanije) u Brlogu, Karlobagu i **Jezeranama**. U Brinju boravi župnik s kapelanom a župa, u koju spada i naše područje, broji oko 1500 vjernika! Misa se služi staroslavenski («*ilirski*») i latinski. Na mjestima porušениh crkava i kapelica grade se novi sakralni objekti.

11.6. Povijest Stajničke župe - Plovanije

Vrijeme od kraja 17. stoljeća do nastanka Stajničke župe 1789. godine

Senjski **biskup Martin Brajković**, inače brinjski plemić, predlaže **1700.** godine da se u **Jezeranama** i **Stajnici** osnuju posebne rimokatoličke župe. Međutim, do realizacije ove zamisli proći će skoro 80 godina! Prema do sada raspoloživim podacima prvo veće naselje izvan Brinja bile su **Jezerane**. Ondje su seljani sagradili crkvu na čast sv. Jurja, koju je biskup Glavinić 22. lipnja **1692.** posvetio. Biskup se najprije ustezao da to učini jer crkva nije imala stalne prihode za održavanje, ali kad je mjesni **knez Miho Sertić** u svoje ime i ime ostalih mještana dao garanciju da će crkva biti dolično uzdržavana, biskup ju je posvetio. Prema popisu iz **1697.** u Jezeranama je 30 katoličkih obitelji a u Stajnici devet! Naime, župna crkva u Brinju bila je udaljena vjernicima iz Jezerana, Stajnice i okolnih mjesta, što je pricinjavalo probleme oko dolaska na misu iz udaljenih mjesta, osobito zimi. (*Bogović, Zvona*)

Iz izvješća **biskupa Benedikta Bedekovića** iz **1708.** godine vidljivo je da se u biskupiji povećava broj župa, i tada ih ima sedam, a brinjska župa ima 1800 vjernika i filijalu **Sv. Jurja u Jezeranama**. Dakle, u to su vrijeme Stajnica i Lipice crkveno vezane za jezeransku kapelaniju.

Rast, odnosno zasađivanje Crkve možemo kvalitetno pratiti od godine **1723.** Iz te godine imamo pouzdane i dosta podrobne podatke u vizitaciji **biskupa Pohmajevića**. On bilježi osim jezeranske kapele i kapele Svetog Križa u Križpolju, Sv. Mihovila u Letincu, Sv. Marije u Kamenici i **Sv. Ivana Krstitelja u Lipicama**. Interesantno je da se nigdje ne spominje stajnička kapela! Da li je to ona nečitka u izvješću- koja se ne može identificirati, teško je reći. (*Bogović, Izvješća... i Zvona*)

Područje se i nadalje naseljava i broj stanovnika raste. Stajnička naselja zbog kvalitetnih livada i oranica, ali i tekuće vode postaju privlačna za naseljavanje i razvoj naselja. Zbog napućenosti brinjskog područja i njegove prostranosti u udaljenim filijalama postojali su vikarijati u kojima su vikari stalno boravili i vodili duhovnu pastvu u ovisnosti o brinjskom župniku. Godine 1733. uz župnika u Brinju postoje joštri svećenika. Jedan od njih stanuje kod filijale sv. Mihovila u Dabru, a drugi je u **Stajnici** i tamo posjeduje stan. Zasigurno se tamo nalazi negdje od 1730. (M. Bogović, Vila Velebita, 1994). Prema nekim pisanim podacima stajnička kapelanija (filijala brinjske župe) počela je djelovati 1737. godine. Nju je posjetio 27. lipnja iste godine biskup Benzon i tom je prilikom posvetio

Kapela Sv. Petra i Pavla 1943. godine

pobočne oltare, prvi Navještenja Blažene Djevice Marije s relikvijama Celestina, Eksperanata i Blande, a drugi sv. Josipa i Franje Ksavera s relikvijama Aurelija, Krescencija i Kristijane. Tom je prilikom posvetio i jedan portatile (Burić, str. 212). Kapelanija ima matrikule od 1748. (Vinko Sabljar, 1850. i shematizam biskupije iz 1915.).

Ad puncta ab Illustrissimo, et Reverendissimo Domno Domino Pio De Maznador Dei, et Apostolicae Sedis gratia Ecclesiarum Canonice unitarum Segrezensis, et Modviciensis, seu Conbavintensi Episcopo S. C. et Reg. Apostol. Majestatis Consultario et proposita ego infrascriptis tempore Sacre Visitationis Anno Domini 1746 s. plenam, genuinam, et conscientiosam de notitiam.

De Ecclesijs.

1. Quot, et quae sint Ecclesiae, et sub quo titulo singulae reperiantur? Rdo In hoc triennio Stajniciensi sunt tres Ecclesiae: in Stajnici quasi matris S. Nicolai Episcopi: in pago Jezerana dicto S. Georgij Martyris: et in pago Lipisce nunc caputo S. Joannis Bapt. Situatae sunt.

2. Utrum omnes consecratae, et a quo, vel sint in statu, et consistant? Rdo Ecclesia quasi matris S. Nicolai: ut tenes attestantur: ab Illustrissimo Dno Prasule Poljmajevick: Sancti Georgij Ecclesia ab Ilmo Dno Episcopo de Paskaj: et Sancti Joannis Baptistae Ecclesia ab Ilmo Dno Prasule de Benzon, consecratae sunt.

3. Qui harum Rector, et Administra, foras, Oeconomus? et a quo instituantur? Rdo Praeter me unaqueque Ecclesiae, ut duos decemimus. Ecclesia S. Nicolai Episcopi Perillustris Dns Joannes Vukobitch, et Reverendus Michael Murkovich: Ecclesia S. Georgij Ill. Reverendissimus Dns Sabinianus Mar. cus Sentich, et Reverendus Felick: atque S. Joannis Baptistae Reverendus Virus Felick, et Mattheus Joz. Chich, Oeconomus a sunt qui ab Ilmo Dno Prasule instituantur.

Vizitacija biskupa Pia Maznadora stajničkog vikarijata iz 1768. godine (BAS, 1768. godina)

Kapelanije-filijale u to vrijeme (god. 1733.) nisu ništa posjedovale. Crkvena se milostinja sabirala samo prilikom crkvenog zbora i u korizmene nedjelje. Da bi kapelanije mogle opstati brinjski župnik davao im je polovicu desetinskog prihoda. (Status parochiarum a. 1733, Arhiv Franjevačkog samostana na Trsatu, str. 4.)

Iz izvješća biskupa Benzonija iz 1741. stanje se i dalje popravlja. Biskupija ima 9 župa i 34 filijalne crkve. Biskup je 16. rujna 1733, u Jezeranama u filijalnoj crkvi sv. Juraja posvetio oltar u čast istog sveca s relikvijama Ampilijata, Celza i Firma.

Godine **1768.** Stajnički **kapelan Marko Mesić** vrši popis stanovništva u kapelaniji - stališduša (*status animarum*). To je jedan od najdragocjenijih dokumenata koji nam otkriva mnoštvo podataka o brojnosti i strukturi stanovništva. Osim Stajnice popisane su Jezerane i Lipice. (*Vidi: O stanovništvu i migracijama*)

Osnivanje stajničke župe - plovanije

Car **Josip II** pretvorio je stajničku kapelaniju **1789.** u zasebnu župu. Treba napomenuti da se nekada u ovom kraju župa nazivala *plovanija* a župnik *plovan*. U sklopu stajničke župe nalazile su se dvije filijalne kapele. U selu **Lipice** nalazila se Sv. Ivana Krstitelja i Sv. Petra i Pavla u Stajnici. Pod stajničku župu spadao je i **Glibodol**. Godine **1851.** osniva se samostalna župa Lipice u čiji sastav ulazi i Glibodol.

Tijekom opsežnih istraživanja došli smo do podataka o dušobrižnicima u Lipicama i Jezeranama. Da bi ih spasili od zaborava ovdje ih objavljujemo. U Lipicama su dušobrižništvo obnašali Ivan Zeunig (1851) Antun Muhvić (1856-1861), Baltazar Habulin, letinački župnik (1861-1873), Petar Sabljak (1873-1883), Josip Sandri (1883), Karlo Kokolj (1896) Leopold de Rubelli (1899-1913), administrator letinački Andreas Vidas, a 1925. bio je Marko Tomašić.

Susjedna jezeranska župa obuhvaćala je Črnac, Drežnicu, Holjevčevo selo, Mokro, Podmaljen, Razvalu i Sertić selo. Dušobrižništvo su obnašali svećenici: Adalbert Korčagin (1851-1873) Ivan Domian (1873), Nikola Fantin (1874), Ernest Kranjčević, Laurencije Vidas (1882-1889), Eugen Strižić (1889-1901), Ivan Dobrila (1901), Pavao Sertić (1901-)

Prema izvješću biskupa **Ivana Krstitelja Ježića** iz **1814.** i **1826.** godine "*crkve na području biskupije nalaze se u vrlo lošem stanju. Razlog tome su Napoleonovi ratovi, zbog kojih je ovo područje do krajnosti osiromašeno i teško postradalo. Narod je siromašan pa ih ne može obnoviti, te se očekuje careva pomoć*". Da bi se stanje poboljšalo, biskup je dobio od cara dosta liturgijskih predmeta i odijela koja su podijeljena svećenstvu na terenu. Od Župnog fonda u Požunu (*Bratislava, Češka*) isposlovao je godišnje 2000 forinti koji se troše prema prioritetima. Sagrađeni su mnogi župni stanovi od kamena, koji su do tada bili uglavnom drveni. Biskup je odredio da se počnu voditi matične knjige rođenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih.

11.7. Stajnički sakralni objekti

Crkva Svetog Nikole

Na mjestu sadašnje crkve ranije je postojala kapela koja je izgrađena negdje odmah nakon velikog naseljavanja, zasigurno krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Ta se kapela nalazila na parceli današnje crkve, odnosno malo zapadnije. Bila je vrlo malena i vjerojatno sagrađena od kamena.

Sadašnja crkva Sv. Nikole u Stajnici sagrađena je oko **1824.** godine. Prema Jozefinskom katastru iz **1780.** godine tu se nalazila jedna manja kapelica sa grobljem i vjerojatno zaseban toranj, koji je ujedno služio kao ratna osmatračnica - *čardak*. (*Slika u prilogu*).

Završetkom gradnje nove crkve izgrađena je sa južne strane mrtvačnica - "*kostilnica*" u koju su polagani umrli Stajničani. U to je vrijeme osigurano zemljište za novo groblje koje i danas postoji.

Stara kapelica, toranj sa zapadne strane i sadašnja župna crkava u gradnji. Stanje između 1780. i 1820. godine (HDA, zbirka karata)

Župna crkva evidentirana je u spomeničkoj baštini kao kulturno dobro. Izgrađena je od kamena u formi prostranije kasnobarokne crkve. Smještena je uz groblje, pravilno orijentirana i ograđena cinkturom. Jednobrodna je, pravokutnog tlocrta s izduženim poligonalnim svetištem, sakristijom smještenom sjeverno uz svetište i zvonikom iznad glavnog pročelja. Lađa je svodena bačvastim svodom s eliptičnim presjekom a svetište bačvastim svodom, dok je zaključak svetišta riješen polukatom. Lađa je osvijetljena s po tri polukružna izdužena prozora. U njoj je djelomično sačuvan barokni inventar. Na glavnom oltaru postoje kipovi i pala svetog Nikole.

Obnova stajničkih zvona 1924. godine

U Prvom svjetskom ratu ponestalo je materijala za izradu topničkog streljiva za vojne potrebe. Naređeno je da se poskidaju sva zvona sa crkava i kapelica. Sve do jeseni 1924. godine crkve su ostale bez zvona. Da bi se nova zvona ponovno postavila, stajnički svećenik **Stanko Ružić** pokrenuo je akciju sakupljanja novčanih sredstava. Svi su se župljani odazvali ovom pozivu, poglavito naši radnici zaposleni u inozemstvu i obitelj Murković. Novca se skupilo iznad svih očekivanja, tako da je osim planiranog velikog zvona kupljeno i jedno manje, koje je poslije postavljeno na kapelicu Sv. Marije Magdalene na Brdu. Zvona su naručena u Zagrebu. Naši vremešni kazivači **Marija Movrić** i **Nikola Mesić-Perković** sjećaju se tih događaja:

*«Kada su zvona bila gotova, krenula je akcija njihovog dovoženja u Jezerane i Stajnicu. Za njihovo dovoženje javio se **Ivan Sertić - Porkulica**. Pripreme su trajale danima. Narod je bio uzbuđen i sretan. Jedan od organizatora i donatora bila je i obitelj Murković. Oni su zadužili **Matu Štefanića** da se popne na Mesićev vršak i da sa dalekozorom prati pojavu zvona na vrhu Velike kapele. Mate je imao mužar, kojim je trebao opaliti kada bi se pojavila zaprega.*

Nakon pojave zaprege Mate je opalio mužarom, nakon čega se stanovništvo, pogotovu mi đaci skupilo pred školom u Stajnici. Tu su velečasni Ružić i učiteljice **Marija Štefanac** i **Ančica Murković** poredale đake u špalir, nakon čega su krenuli u Jezerana pred zapregu sa

zvonima. Jezeranci su također naručili dva zvana. Nešto kasnije manje zvono poklonjeno je kapelici Svetog Petra u Stajnici, gdje se i sada nalazi. Dolaskom zvona u Jezerana ista su krštena i blagoslovljena. Te je radnje obavio stari jezeranski svećenik **Pavao Sertić**. On je bio posebno omiljen među tamošnjim narodom, jer je imao puno prepariranih životinja, koje smo mi djeca dolazili gledati. Krsni kum na krštenju jezeranskih zvona bio je **Jurica Geršag**, trgovac iz Jezerana, koji je dao najveću svotu sredstava za njihovu nabavu. Pred crkvom u Jezeranama nalazila se u to vrijeme mala kapelica Svetog Jurja..

*Nakon svečanosti u Jezeranama stajnička zvana upućena su u Stajnicu. Mi smo male curice dobile zadaću od svećenika da sa šmirgl-papirom i praškom dobro očistimo zvana. Ljudi su plakali od sreće, jer se stajničkim poljem dugo nije čuo njihov zvuk. Do tada je našmežnjara **Ivan Sertić-Božić** škrebetaljkom najavljivao ulazak u crkvu prije mise, te u podne i predvečerje. Zadaća mežnjara bila je da služi svećenika, održava crkvu, zvonu za misu i povodom smrti, pokopa i raznih crkvenih svečanosti. Malo zvono, nazvano andeosko, zvonilo je za umrlu djecu, dok je za odrasle zajedno zvonilo malo i veliko.»*

O posveti i postavljanju novog zvona u Stajnici, imamo izvornu novinsku vijest iz ogulinskog »**Hrvatskog seljaka**« iz 1924. godine koja glasi: »**Novo zvono u Stajnici**»:

»Nakon punih osam godina, što utihnuše milozvučni glasovi naših zvona, kad ih nemilosrdni rat povukao u vrtlog razaranja, doživjesmo eto dan, kad se postavilo pravo zvono kupljeno prinosima samih župljana stajničkih, a na pobudu gosp. župnika Ružića, koji je uložio mnogo truda, da do ostvarenja toga djela dođe, što mu je uz pomoć nekoliko vrijednih seljaka uspjelo.

Projekt nove crkve u Stajnici

Mnogo je suza proliveno za otetim zvonima, no kad začusmo prve zvukove novog zvona, zaboravismo prepačenu žalost, zaboravismo strahote rata, a sretni da smo ostali živi, gledajući pet godina smrti u oči. Zahvalni župljani stajnički sa suzom radosnicom u oku zapjevaše i pozdraviše prvi glas zvona sa: »Slava vjek Bogu u visini!«.

Popravak i sanacija župne crkve 1929. godine

Dvadesetih godina prošlog stoljeća zbog dotrajalosti stajničke crkve došlo je do njezine temeljite sanacije. Do tada je na njoj bio je drveni pokrov od šindre koji je prokišnjavao, što je oštetilo stropnu konstrukciju zbog čega je počeo padati plafon u unutrašnjost. Zbog opasnosti po župljane došlo je do zatvaranja crkve za bogoslužje. Župnik Ružić predlagao je u početku da se gradi sasvim nova crkva,